

Instancyjność postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego

We współczesnych systemach prawnych powszechnie przyjęta jest instancyjność postępowań sądowych. Najlepszym tego wyrazem jest obowiązujący w każdym porządku prawnym określony system zaskarżania orzeczeń sądowych. Powszechność instancyjnych systemów weryfikacji decyzji sądowych jest wyrazem ewolucji rozwiązań w tym zakresie, która pokazała, że nie ma pełniejszego sposobu zagwarantowania praw podmiotów w postępowaniu sądowym niż możliwość uruchomienia postępowania umożliwiającego weryfikację rozstrzygnięcia przez sąd wyższej instancji¹.

W polskim porządku prawnym źródło instancyjności postępowań sądowych stanowi art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Przepis ten stanowi, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Norma prawna wynikająca z tego przepisu ma zastosowanie jedynie do postępowań przed sądami państwowymi². Jej zakresem nie jest zatem objęte postępowanie przed sądem arbitrażowym. Z tej racji kwestia ewentualnego wprowadzenia wymogu instancyjności w odniesieniu do postępowania arbitrażowego zależy wyłącznie od swobodnego uznania stron czy podmiotu, przy którym działał sąd arbitrażowy. Przepis art. 1205 § 2 KPC, zgodnie z którym strony mogą ustalić, że postępowanie przed sądem polubownym będzie obejmowało więcej niż jedną instancję, nie jest zatem sprzeczny z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP.

Od problematyki instancyjności postępowania arbitrażowego należy odróżnić zagadnienie instancyjności postępowania wywołanego skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego. Z uwagi na to, że skarga ta podlega rozpoznaniu przez sąd państwowy, zastanowić się należy, czy postępowanie wywołane jej złożeniem podlega dyspozycji wymienionego przepisu Konstytucji RP.

Analiza orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego co do przyjętego przez niego rozumienia zasady instancyjności wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, w szczególności z punktu widzenia jej zakresu przedmiotowego, wskazuje, że wymóg dwuinstancyjności postępowania łączy on z orzeczeniami, które zostały wydane:

---

¹ R. Hauser, *Konstytucyjny model polskiego sądownictwa administracyjnego*, [w:] *Polski model sądownictwa administracyjnego*, red. J. Stelmasiak, J. Niczyporuk, S. Fundowicz, Lublin 2003, s. 143.

² Szerzej na temat znaczenia i wykładni przepisu art. 176 ust. 1 Konstytucji RP zob. M. Michalska-Marciniak, *Zasada instancyjności w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 145 i n.

- 1) przez sąd pierwszej instancji,
- 2) w „sprawie” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP,
- 3) w wyniku sprawowania wymiaru sprawiedliwości,
- 4) w sprawie powierzonej sądom „od początku do końca”.

Ad 1) Pomijając w tym miejscu pewne kontrowersyjne wyroki Trybunału Konstytucyjnego³, stwierdzić należy, że Trybunał przyjmuje, iż sądem pierwszej instancji jest ten, przed którym rozpoczyna się postępowanie sądowe, w wyniku którego ma on wydać rozstrzygnięcie dotyczące sporu istniejącego między stronami⁴. Zgodnie z art. 1205 § 1 w zw. z art. 1158 § 1 KPC sądem właściwym do rozpoznania skargi jest sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny. Będzie nim właściwy sąd rejonowy albo okręgowy. Zatem sąd, do którego kieruje się skargę o uchylenie sądu polubownego, jest niewątpliwie sądem pierwszej instancji.

Ad 2) W ocenie Trybunału Konstytucyjnego pojęcie „sprawa” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP ma charakter autonomiczny i nie może być objaśniane wyłącznie przez odniesienie do pojęcia sprawy funkcjonującego na tle poszczególnych gałęzi prawa. Zatem „sprawa” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP to określone zadanie sądu polegające na prawnej kwalifikacji konkretnego stanu faktycznego w celu wydania indywidualnej normy rozstrzygającej o prawach lub obowiązkach określonego podmiotu (adresata)⁵. Pojęciem „sprawa” objęte są wszelkie sytuacje, bez względu na szczegółowe regulacje proceduralne, w których pojawia się konieczność rozstrzygnięcia o prawach danego podmiotu w relacji do innych równorzędnych podmiotów lub w relacji do władzy publicznej, także w przypadku zagrożenia lub naruszenia dóbr i interesów jednostki chronionych prawem⁶. Obejmuje ono swoim zakresem nie tylko główny nurt sprawy, ale rozciąga się także na kwestie incydentalne, wypadkowe, jeżeli dotyczą praw lub obowiązków danego podmiotu⁷. Dla przykładu można wskazać, że charakter „sprawy” w rozumieniu art. 45 Konstytucji RP mają: rozstrzygnięcie w przedmiocie ukarania karą porządkową⁸, zamiana kary grzywny nałożonej w trybie przepisów tzw. policji sesyjnej na karę pozbawienia wolności⁹, postępowanie wieczystoksięgowe¹⁰, sprawy

³ Wyr. TK z 27.3.2007 r. (SK 3/05, OTK 2007, Nr 3A, poz. 32); wyr. TK z 9.2.2010 r. (SK 10/09, OTK 2010, Nr 2A, poz. 10).

⁴ Wyr. TK z 12.6.2002 r. (P 13/01, OTK 2002, Nr 4A, poz. 42); wyr. TK z 11.3.2003 r. (SK 8/02, OTK 2003, Nr 3A, poz. 20); wyr. TK z 1.2.2005 r. (SK 62/03, OTK 2005, Nr 2A, poz. 11); wyr. TK z 27.5.2009 r. (SK 19/08, OTK 2009, Nr 5A, poz. 80); wyr. TK z 13.7.2009 r. (SK 46/08, OTK 2009, Nr 7A, poz. 109); wyr. TK z 12.1.2010 r. (SK 2/09, OTK 2010, Nr 1A, poz. 1); wyr. TK z 2.6.2010 r. (SK 38/09, OTK 2010, Nr 5A, poz. 46).

⁵ Zamiast wielu zob. wyr. TK z 27.5.2008 r. (SK 57/06, OTK 2008, Nr 4A, poz. 63); *M. Zubik*, Wymiar sprawiedliwości w świetle Konstytucji i orzecznictwa TK, PS 2005, Nr 3, s. 11; *A. Kubiak*, Konstytucyjna zasada prawa do sądu w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Łódź 2006, s. 188.

⁶ Por. *M. Zubik*, *op. cit.*, s. 11.

⁷ Tak stwierdził TK w wyr. z 31.3.2010 r. (SK 19/08, OTK 2009, Nr 3A, poz. 29) oraz wyr. z 9.2.2010 r. (SK 10/09, OTK 2010, Nr 2A, poz. 10).

⁸ Wyr. TK z 3.7.2002 r. (SK 31/01, OTK 2002, Nr 4A, poz. 49).

⁹ Wyr. TK z 5.7.2005 r. (SK 24/06, OTK 2005, Nr 7A, poz. 78).

¹⁰ Wyr. TK z 7.9.2004 r. (P 4/04, OTK 2004, Nr 8A, poz. 81).

dyscyplinarne¹¹. Natomiast rozstrzygnięcie w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych pozbawione jest takiego charakteru¹².

Pojęcie „sprawy” nie obejmuje sporów, w które nie jest uwikłany choćby jeden podmiot prawa prywatnego¹³.

Ad 3) Przyjęcie przez Trybunał Konstytucyjny założenia, że konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania odnosi się do „sprawy” w rozumieniu art. 45 Konstytucji RP, ma swoje dalsze konsekwencje. Mianowicie Trybunał wywodzi, że umieszczenie art. 176 ust. 1 w rozdziale VIII Konstytucji RP zatytułowanym Sądy i trybunały nakazuje przyjęcie, że użyte w nim pojęcie „postępowanie sądowe” trzeba łączyć z kompetencją zastrzeżoną przez Konstytucję RP na rzecz sądów, czyli ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP). Polega ono na stosowaniu prawa w sprawach indywidualnych, na merytorycznym rozstrzygnięciu konfliktów indywidualnych. W tym sensie „postępowanie sądowe” z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP oznacza postępowanie, w którym dochodzi do wydania merytorycznego orzeczenia co do istoty sprawy¹⁴.

Ad 4) W Konstytucji RP zapisana została zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 Konstytucji RP). Nie oznacza to jednak, że rozstrzygnięcie sporów nie może być powierzone innym podmiotom czy utworzonym w tym celu organom. *L. Garlicki*¹⁵ wskazuje, że monopol sądów do sprawowania wymiaru sprawiedliwości oznacza przede wszystkim stworzenie sądom możliwości ostatecznego rozstrzygnięcia każdej sprawy, której przedmiotem jest spór o prawo, gdy choćby jedną ze stron tego sporu jest jednostka. Nie oznacza to jednak, aby wszystkie sprawy i spory dotyczące sytuacji prawnej jednostki musiały być od początku do końca rozstrzygane wyłącznie przez sądy. Wystarczy, by sądom została zagwarantowana ostateczna kompetencja do weryfikacji rozstrzygnięcia organu niesądowego¹⁶.

Analogicznie do tego, co zostało wyżej stwierdzone, prawo do sądu zawiera w sobie dwa prawa: prawo do sądu jako prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości, tj. merytorycznego rozstrzygnięcia w zakresie praw jednostki, oraz prawo do sądowej kontroli aktów godzących w konstytucyjnie gwarantowane wolności (prawa) jednostki¹⁷. Ostatecznie

¹¹ P. Przybysz, Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych, PiP 1998, z. 8, s. 70 i n.; A. Kubiak, *op. cit.*, s. 192. Zaznaczyć jednak należy, że uznanie spraw dyscyplinarnych za sprawę w rozumieniu art. 45 Konstytucji RP nie oznacza, że sprawa ta musi być od początku poddana kognicji sąd powszechnego. Prawo do sądu w tych sprawach jest zapewnione przez sądową kontrolę orzeczeń organów orzekających w tych sprawach – uznawanych za *quasi*-sądowe (por. wyr. TK z 8.12.1998 r., K 41/97, OTK 1998, Nr 7, poz. 117). Zatem te przepisy o postępowaniach dyscyplinarnych, które wyłączają możliwość odwołania się do sądu od orzeczeń organów dyscyplinarnych, są niezgodne z art. 45 Konstytucji RP.

¹² Wyr. TK z 31.3.2009 r. (SK 19/08, OTK 2009, Nr 3A, poz. 29). W wyroku tym Trybunał pisze o zwolnieniu od kosztów procesu. Uznać to należy za pomyłkę pisarską, ponieważ prawo postępowania cywilnego przewiduje jedynie zwolnienie od kosztów sądowych. Koszty sądowe są natomiast pojęciem węższym od kosztów procesu.

¹³ Por. wyr. TK z 9.6.1998 r. (K 28/97, OTK 1998, Nr 4, poz. 50); wyr. TK z 10.7.2000 r. (SK 12/99, OTK 2000, Nr 5, poz. 143).

¹⁴ Por. wyr. TK z 13.7.2009 r. (SK 46/08, OTK 2009, Nr 7A, poz. 109).

¹⁵ *L. Garlicki*, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 1999, s. 304.

¹⁶ Wyr. TK z 8.12.1998 r. (K 41/97, OTK 1998, Nr 7, poz. 117).

¹⁷ Wyr. TK z 12.5.2003 r. (SK 38/02, OTK 2003, Nr 5A, poz. 38).

Trybunał Konstytucyjny uznaje, że art. 176 ust. 1 Konstytucji RP odnosi się jedynie do pierwszej sfery, tj. prawa do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd, nie zaś do wypadków, gdy sąd działa jako organ kontroli.

Przenosząc powyższe uwagi na grunt postępowania wywołanego skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego, stwierdzić należy, że sprawy załatwiane w tym postępowaniu nie stanowią „sprawy” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, nie mieszczą się w pojęciu sprawowania wymiaru sprawiedliwości ani też nie są poddane sądom (państwowym) „od początku do końca”. Sąd państwowy w toku tego postępowania nie odnosi się do indywidualnych interesów poszczególnych podmiotów, nie osądza sporu merytorycznie, ponieważ jego działanie nie jest nakierowane na sformułowanie normy indywidualno-konkretnej rozstrzygającej o prawach i obowiązkach danego podmiotu w relacji do innego równorzędnego podmiotu. Jego rola ogranicza się do zbadania legalności¹⁸ i prawidłowości postępowania przed sądem polubownym pod względem formalnym. W razie stwierdzenia uchybień w tym zakresie wyrok sądu polubownego zostaje uchylony, bez jednoznacznego merytorycznego rozstrzygnięcia przez sąd państwowy zaistniałego między stronami sporu poddanego rozstrzygnięciu sądu polubownego.

Podsumowując stwierdzić należy, że mając na uwadze dokonaną przez Trybunał Konstytucyjny wykładnię przepisu art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, postępowanie wywołane skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego nie wymaga przebiegu przez dwie instancje sądowe.

ABSTRACT

According to Art. 176 Paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Poland, court proceedings shall have at least two stages. The provision is applicable only to proceedings before national courts. Therefore, it does not concern proceedings before an arbitration court. With regard to interpretation of the provision of Art. 176 Paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Poland by the Constitutional Tribunal, it shall be stated that the “two stages” requirement also does not refer to proceedings resulting from the complaint concerning annulment of judgment of the court of arbitration.

---

¹⁸ W tym znaczeniu sąd bada, czy strony zawarły zapis na sąd polubowny, czy był on ważny, czy spór był objęty zapisem itp.